

SPIEKERSKORNER

Lesideeën rond kinderboeken

www.taalleerkracht.be

Bent u op zoek naar frisse ideeën voor lessen rond kinderboeken of kinderpoezie, spreek-, luister-, lees- en schrijfvaardigheid of taalbeschouwing? Surf dan naar 'Eerste Hulp bij Taalonderwijs', de website van Marc Stevens (alias Marcobello) die volledig in het teken staat van taalonderwijs op de lagere school. In deze Spiekerskorners laten we u alvast proeven van enkele suggesties om van uw lessen boekpromotie werkelijke pareltjes te maken. Geef toe: het smaakt naar meer!

De redactie

LEERLINGEN CREËREN ZELF EEN ROMANPERSONAGE

In deze activiteit halen we om te beginnen onze wijsheid niet uit kinderboeken, maar gaan met de leerlingen zelf aan de slag. U verzamelt daarvoor uit tijdschriften en allerlei andere bronnen een heleboel niet te kleine foto's van zeer uiteenlopende types van mensen: klein en groot, jong en oud, van uiteenlopende origine. Die foto's vormen uitgangspunt om te praten over personages in verhalen.

Eerst laten we de kinderen associëren. We vragen hen of zij een boek of een verhaal kennen waarin één van de figuren van de foto's of tenminste toch iemand die erop lijkt, meespeelt. Hierover vertellen de leerlingen dan. Ze zeggen kort om welk boek het gaat, en wat de rol is van de figuur die ze associeerden met de persoon op de foto.

Dan gaan we omgekeerd te werk. De leerlingen moeten nu in groepjes van twee telkens een foto en dus een figuur kiezen die hen wel boeit en waarvan ze denken dat die in een verhaal kan meespelen. Die foto mogen ze op hun tafel of bank leggen. Nu moeten ze een aantal taken uitvoeren.

- Ze moeten de figuur allereerst een naam geven.
- Dan moeten ze de figuur beschrijven en karakteriseren. Ze kunnen iets vertellen over zijn/haar leeftijd, de omgeving waarin hij/zij woont en leeft, waar hij/zij van houdt (eten, lievelingskleur, vrienden), en zo meer.
- Tot slot moeten ze een gebeurtenis bedenken waarin die figuur verzeild kan geraken. Attentie! Deze plot moet karakteristiek zijn voor de figuur en aangepast aan de omgeving waarin hij of zij woont, dus nog enigszins realistisch. Te gekke gebeurtenissen, zoals tochtjes naar de maan, of figuren die door een toverspreuk klein worden en in kabouterland terechtkomen, laten we niet toe.

Enkele groepjes mogen hun werk aan de klas presenteren. Om deze luisteroefening voor de klasgroep zinvol te houden, worden alle prenten opnieuw op een centrale plaats omhoog gehangen, zodat na een voorstelling de klas kan raden welke foto een groep als uitgangspunt had. De voorstelling door de groepjes gebeurt telkens in de ik-persoon; dit maakt inleving gemakkelijker. Het ontstaan van vooroordelen bij dit soort van oefening (iemand die eruitziet als boef, hoeft dat in werkelijkheid helemaal niet te zijn), kunnen we tegengaan door na de voorstelling van een groepje de klas nog enkele alternatieve karakters en omgevingen te laten bedenken bij de foto die aan bod kwam.

Om af te sluiten, gaan we eens na welke personages kinderboekenschrijvers zoal durven scheppen. Om dat duidelijk te maken, kan de leerkracht enkele boeiende of vreemde romanpersonages aan de klas voorstellen bij wijze van boekpromotie. De leerkracht karakteriseert dan telkens een figuur en vertelt over wat er met die figuur gebeurt aan het begin van het boek. Het is dan aan de kinderen om het complete boek uit te lezen. In de klas kunnen we na een tijdje een blad omhoog hangen met een door leerlingen samengestelde top-10 van boeiende figuren. Wie weet ontdekken de kinderen wel dat niet enkel helden in die rangschikking kunnen voorkomen, maar dat figuren uit vlees en bloed vaak nog veel meer leesgenot verschaffen. Enkele figuren en boeken op een rijtje:

- ☛ Veroniek, of liever, Nikkie Vossen uit het boek *Een hoofd vol geheimen* (door Lisette Hoogsteyns, uitgeverij Lannoo), leeft in een wereld zoals die van de meeste kinderen. Wanneer haar moeder oude kleren voor Spullenhulp wil wegbrengen, verstopt Nikkie een brief in één van de zakken van een oude jurk. Wie weet krijgt ze er een pennenvriend bij...
- ☛ Een heel andersoortige figuur is Chico uit het gelijknamige boek van Roger Schoemans (uitgeverij Averbode). Chico is een straatkind uit Lima. Het belangrijkste doel in zijn leven is in leven blijven.
- ☛ In *Het scheve meisje* (door Schuiten/Peeters, uitgeverij Casterman) is de hoofdfiguur Mary. Op zekere dag merkt Mary wanneer ze ontwaakt namelijk dat ze scheef is. Haar omgeving doet daar zeer verontwaardigd over, wat het aanvaarden van haar handicap alleen nog maar moeilijker maakt. De wereld waarin Mary leeft, kan als erg fictief overkomen; haar gevoelens naar aanleiding van de onbegrijpende omgeving zijn in ieder geval authentiek.
- ☛ Kaat de Brabander uit het boek *Het ontbrekende portret* (Anna Coudenys, uitgeverij Houtekiet) is een heel gewoon meisje. Ze is in de ban van jeugdschrijver Rikkie Cromel. Op een dag besluit ze om met enkele vrienden de man te helpen bij het opknappen van zijn woning. Alleen, Rikkie Cromel beantwoordt niet aan Kaats verwachtingen wanneer ze hem voor het eerst echt ontmoet. Dit boek is voor het bestuderen van personages de moeite, omdat het ingaat op de verschillen die er bestaan tussen het beeld dat men van iemand heeft en hoe die persoon in werkelijkheid is.

EEN PERSONAGE INTERVIEWEN

Deze activiteit heeft eigenlijk twee bedoelingen. Aan de ene kant willen we leerlingen gericht en op een wat verdiepende manier vragen leren stellen, zodat ze in de toekomst in staat zijn om makkelijker interessante informatie te achterhalen. Anderzijds richten we ons weer op het leren doorgronden van personages in verhalen en boeken.

Een tijdje voordat we deze lessenreeks uitwerken, zeggen we de kinderen dat ze op zoek moeten gaan naar een leesboek met een boeiende hoofdfiguur, want dat het de bedoeling is dat die over enkele weken geïnterviewd wordt in de klas. Wanneer ze na enkele weken beslist hebben in wiens huid ze straks willen kruipen, vragen we hen een kaartje te maken, met daarop de naam van de figuur, het boek waarin hij meespeelt en waar en wanneer de gebeurtenissen zich afspelen (in een bepaalde tijd, in een bepaalde omgeving).

De volgende dagen gaan we eerst dieper in op hoe je een interview afneemt. Wanneer je iemand interviewt is het de bedoeling dat je meer te weten komt over die persoon: zijn leven, ideeën, keuzes, voorkeuren en allerlei zaken die hij of zij meemaakt heeft. Als je daarover domme en banale vragen stelt, blijft het interview nietszeggend en saai. Het is daarom belangrijk dat we de leerlingen wat inzicht verschaffen in welke soorten vragen ze

kunnen stellen en op welke manier het interview een echt gesprek kan worden en tot leven kan komen. Om dit stukje theorie aan te brengen, vertrekt u best van een bestaand interview. Dat wordt eerst rustig gelezen. Dan gaan we in op interessante stukken en kijken welke vragen daarbij gesteld worden. Een mogelijke indeling van vragen vindt u hieronder. Enerzijds heb je:

- 🗨️ *Ja/nee-vragen.* De interviewer stelt een vraag waarop het antwoord bevestigend of ontkennend is (Bv.: Bent u al vaak in het buitenland geweest?) Risico aan zo'n vraag is dat het antwoord kort en weinig verduidelijkend is en dat de geïnterviewde niet meteen zelf wat meer uitleg geeft.
- 🗨️ *W-vragen.* Dit zijn vragen die specifiek naar een stuk informatie peilen. De meeste van deze vragen beginnen met een vraagwoord: wie, wat, waar, wanneer, waardoor, waarom, hoe, op welke manier,...). W-vragen zijn open vragen omdat van de geïnterviewde wordt verwacht dat hij informatie geeft over het bevraagde.
- 🗨️ *Uitnodigende vragen.* Dit zijn vragen die niet echt naar een antwoord peilen, maar de geïnterviewde uitnodigen om te vertellen over iets (Bv. Vertelt u eens iets over de momenten dat u thuis was.)

Daarnaast onderscheiden we ook:

- 🗨️ *Startvragen.* Met deze vragen wordt een nieuw onderwerp aangesneden. Deze vragen leveren de uitgangspunten van het gesprek en moeten daarom gevarieerd, verrassend en indringend zijn.
- 🗨️ *Doorvraagvragen.* Deze vragen kan je uiteraard niet allemaal vooraf bedenken. Je stelt ze op basis van een antwoord van de geïnterviewde waarover je nog meer wenst te weten te komen.

Bij elk van deze vragentypes kunnen we ook al enkele vragen verzinnen die aan de hoofdfiguur van een boek zouden kunnen gesteld worden. Het is echter niet de bedoeling dat alle vragen vooraf op het bord komen, zodat de inventiviteit en creativiteit van de vragenstellers straks tot nul herleid wordt.

Het moment is nu aangebroken om interviews af te nemen. Daarvoor verdelen we de klas in groepjes. Elk groepje trekt allereerst een kaartje uit de reeks met hoofdfiguren. Straks zal ze deze figuur moeten interviewen. Uiteraard mag het niet gaan om een leerling uit het eigen groepje. Mocht het bij de trekking toch fout lopen, dan wordt er opnieuw getrokken. Uiteraard zullen niet alle leerlingen geïnterviewd kunnen worden, maar wellicht kunnen we deze oefening nog een keer herhalen.

De voorbereiding bestaat erin dat de groepjes gevarieerde en boeiende vragen stellen om meer te weten te komen over de hoofdfiguur van een boek. De leerkracht begeleidt hier en wijst de groepjes op eventuele eenzijdigheid in het vragenaanbod. Verder zullen er best zowel algemene vragen gesteld worden over de figuur in kwestie, als vragen over wat er in het verhaal of boek mee gebeurt. Na een twintigtal minuutjes wordt er geïnterviewd. Best is om van de groep telkens slechts één leerling te laten interviewen. Dat is wat minder bedreigend voor de geïnterviewde en de verwarring van leerlingen die door mekaar vragen stellen krijgt zo ook geen kans. Uiteraard evalueert de klas achteraf het gesprek. Er wordt ingegaan op de kwaliteit van de vragen, maar ook op hoe interessant het geïnterviewde personage was en hoe leesbaar het boek waarin het meespeelt.

AL DAN NIET EEN HELD?

Eén van de bedoelingen van boekpromotie en leesonderwijs moet zijn dat leerlingen genuanceerder kunnen lezen en nadenken over de gebeurtenissen en figuren die zij in boeken ontmoeten. In de hoogste graad van de lagere school is het een haalbare kaart om leerlingen het verschil te leren zien tussen een ongenueanceerd (zwart-wit) karakter en een personage met authentieke emoties en ervaringen dat gaandeweg ook nog evolueert (karakter van vlees en bloed).

In een heleboel hedendaagse boeken treedt de traditionele held nog steeds op, maar vaak is hij verpakt in een wat actueler kostuum. Daarnaast worden er ook vaak figuren ten tonele gevoerd die niet in alles slagen, maar een meer menselijk uitzicht hebben. In de eerste oefening van deze activiteit proberen we twee uiteenlopende figuren met elkaar te vergelijken. De leerkracht leest na elkaar twee representatieve stukjes voor. Het ene toont ons een heldtypetje (bv. Blinker uit *Blinker en het Bagbag-juweel* door Marc de Bel), het andere een menselijke hoofdfiguur (bv. Mirjam uit *Ik moet heel stil zijn* door Karel Verleyen). Vooraf kondigt de leerkracht aan dat de leerlingen straks de twee hoofdfiguren moeten vergelijken.

Na de luisteroefening komen verschillen en overeenkomsten tussen de twee figuren aan bod. Enkele belangrijke ingrediënten uit zo'n lijstje kunnen de volgende zijn:

BLINKER	MIRJAM
10 à 12 jaar	10 à 12 jaar
heel sterk	gewoon
alles lukt hem (verslaat boeven)	heeft ook tegenslag
kan motorfiets besturen	doet dingen die bij haar leeftijd horen
kent geen echte problemen	is droef: toont echte gevoelens
pakt alles direct aan	twijfelt ook wel
voorspelbaar	niet meteen voorspelbaar

Na de vergelijking kleven we een naam op het type van figuur: Blinker is een held, terwijl Mirjam wordt voorgesteld als een gewone mens.

De leraar geeft nu aan alle leerlingen een niet te lang verhaal. Zulke teksten kan u makkelijk vinden in verhalenbundels waarvan er de laatste tijd nogal wat verschenen zijn. Sommige van die bundels zitten vol met spannende, maar verder pretentieloze verhalen met allerlei zwart-wit getekende figuren en een legio aantal helden, andere bieden genuanceerder materiaal aan en zijn verrassend omwille van hun verschillende invalshoeken tegenover de realiteit. Enkele voorbeelden:

- 🐼 *Lees dit niet!* (uitgeverij Lemniscaat) is een bundel met elf vreselijk griezelige verhalen, waarbij de hoofdbedoeling van de auteurs is om rillingen over de jonge lezers hun lijf te laten lopen. Om het hoofd te kunnen bieden aan buitenaardse wezens, moordenaars (!) en geesten, hebben de jonge hoofdfiguren die in deze verhalen meespelen van hun auteurs heldencapaciteiten meegekregen.
- 🐼 *Een geval apart* (door Dirk Nielandt, uitgeverij Bakermat) spreidt al meer menselijke karakters tentoon. De twaalf personages uit de even zoveel verhalen komen elk in een onverwachte en mysterieuze, soms ook wat onwerkelijke situatie terecht. We zitten op de grens van fantasie en werkelijkheid en voor de personages geldt dat ook.
- 🐼 *Een straat met een staartje* (uitgeverij Bakermat) heeft een realistischer uitgangspunt. Het gaat hier om een aantal kleurrijke straatverhalen, door auteurs opgetekend uit een aantal kindermonden.

Wanneer de kinderen de verhalen gelezen hebben (thuis of in de klas), kunnen we in de klas weer alle kanten op. We kunnen de kinderen hun hoofdfiguur laten tekenen, of laten uitbeelden. Het is in ieder geval de bedoeling dat ze ze aan de klas voorstellen en dat ze proberen te vertellen of het meer om een zwart-witfiguur (held) ging, of om een menselijke figuur.

Marc Stevens
www.taalleerkracht.be